

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

МАЗУРИК НАТАЛІЯ ІГОРІВНА

УДК 342.951

**ДОСТУПНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСОБІВ
ЗАХИСТУ ПРАВ У ПУБЛІЧНО-ПРАВОВІЙ СФЕРІ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Тернопіль – 2020

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Вищому навчальному закладі «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна».

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор
Гречанюк Сергій Костянтинович,
Тернопільський національний економічний
університет,
завідувач кафедри конституційного, адміністративного
та фінансового права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Рибалка Наталія Олегівна,
Національна академія прокуратури України,
радник ректора;

кандидат юридичних наук,
Сикал Максим Миколайович,
Академія Державної пенітенціарної служби України,
доцент кафедри адміністративного, цивільного
та господарського права і процесу.

Захист відбудеться «29» лютого 2020 року о 12-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.04 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46009, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий «28» січня 2020 року.

**Т. в. о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради**

В. В. Савенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Розбудова України та реформування багатьох державних напрямків, запровадження нових стандартів взаємовідносин між громадянами та публічними інституціями, утвердження та гарантування пріоритету прав людини, передбачає формування системи ефективного механізму, а також створення дієвих інструментів та засобів захисту прав у публічно-правовій сфері. Можливість кожної особи звертатись до публічних інституцій або суду для захисту порушених прав, або вирішення публічно-правового спору, є безумовною гарантією запобігання свавілля в діяльності органів публічної адміністрації, а також утвердження справедливості, законності та верховенства права. Розвинута, демократична та правова держава повинна забезпечувати доступність засобів захисту прав громадян, що створює паритет у публічно-правовій царині і забезпечує повагу до них як першооснови публічно-владних відносин.

Сучасна концепція системи засобів захисту прав людини у публічно-правовій сфері передбачає два загальноновизнані напрямки – адміністративний (позасудовий) і судовий (шляхом звернення та вирішення спору судом адміністративної юрисдикції). При чому, означені напрямки мають свої позитивні й проблемні аспекти, однак саме за їхньою допомогою в даний час забезпечується гарантування законності у відносинах публічної влади, а також запобігання втручання публічно-владних інституцій у життя громадян. Здатність своєчасно та оперативно звернутись до відповідного суб'єкта і захистити власні права є важливою гарантією правового порядку і верховенства права, а доступність – важлива та обов'язкова складова ефективності заходів захисту. Отже, актуальність обраного напрямку дослідження обумовлена: необхідністю подальшої наукової розробки питань системи засобів захисту прав громадян у публічно-правовій сфері; формуванням комплексного уявлення про доступність системи засобів захисту як частини механізму правового захисту; важливістю характеристики доступності засобів захисту прав у публічно-правовій сфері як першооснови і гарантії ефективності такого захисту; потребою у формуванні теоретики-методологічної основи фіксування доступності як одного із ключових принципів системи правозахисту у відносинах громадян та суб'єктів владних повноважень; недооцінкою доступності як ключового елементу системи правозахисту у публічно-правовій сфері.

Поряд із цим, суттєвою проблемою необхідно вважати відсутність у сучасній доктрині адміністративного права комплексних наукових розробок питання доступності адміністративно-правових засобів захисту прав громадян у публічно-правовій сфері. Окремі питання, які розглядались в цій роботі були предметом аналізу таких вчених, як: Авер'янов В. Б., Баранчик П. О., Бондарчук С. А., Бородін І. Л., Вовк П. В., Гаврильців М. Т., Галай А. О., Грень Н. М., Гречанюк Р. В., Гречанюк С. К., Гриценко І. С., Каменська Н. П., Капля О. М., Ковалів М. В., Коліушко І. Б., Костюшко О. П., Куйбіда Р. О.,

Кузьменко О. В., Лошицький М. В., Лученко Д. В., Махиніч Ю. С., Мацелик Т. О., Михайлов О. М., Мілієнко О. А., Мокрицька І. Я., Надобко С. В., Овчаренко О. М., Панченко О. Н., Пасенюк О. М., Підвальна М. З., Пузирний В. Ф., Пчелін В. Б., Рибалка Н. О., Селіванов А. О., Сидоренко В. М., Сикал М. М., Соболь Є. Ю., Стахура І. Б., Студеникін С. С., Циганов О. Г., Шеренін Ю. Л. та ін.

Разом з тим, жоден із означених авторів не проводив комплексного наукового пошуку проблеми доступності адміністративно-правових засобів захисту прав громадян, що також свідчить про важливість та необхідність проведення дослідження в цьому напрямку.

Усе вищезначене засвідчує актуальність обраної проблематики наукового дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Роботу виконано відповідно до п. 4 розділу 3 Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015; Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки (Схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015); п. 5 розділу 7 Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016-2020 роки, схваленої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року.

Мета і завдання дослідження. *Мета дисертації* полягає у науковій розробці системи адміністративно-правових засобів захисту прав громадян, а також формування на цій основі науково обґрунтованих пропозицій та рекомендацій теоретико-методологічного характеру, спрямованих на покращення доступності захисту прав громадян у публічно-правовій сфері.

Для досягнення цієї мети в роботі визначені такі завдання:

- охарактеризувати спрямованість адміністративно-правових норм на захист прав, свобод та законних інтересів;
- визначити зміст та предмет доступності адміністративно-правових засобів захисту;
- систематизувати принципи забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі;
- розглянути статус та повноваження суб'єктів права на доступ до адміністративно-правових засобів захисту;
- проаналізувати засади контролю в питаннях доступності адміністративно-правових засобів захисту;
- розкрити ключові проблеми забезпечення доступності захисту в умовах реформування інституційних стандартів правосуддя;
- розробити пропозиції та рекомендації теоретичного та практичного значення, спрямовані покращення доступності захисту прав громадян у публічно-правовій сфері.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини пов'язані з адміністративно-юрисдикційною діяльністю та здійснення захисту прав громадян у цій сфері.

Предмет дослідження – доступність адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері.

Методи дослідження. Основою наукової розробки, обумовленої предметом та об'єктом дослідження, традиційно для комплексних наукових робіт становлять положення загальної теорії пізнання. Для досягнення мети роботи в дисертації було використано комплекс методів, основні з них такі: формально-догматичний, структурно-функціональний аналіз, компаративно-правовий, статистичний, соціологічний.

Так, формально-догматичний метод використано для формування та удосконалення термінологічного ряду дисертації, а також категоріального апарату, необхідного для формування цілісного уявлення про доступність адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері (підрозділи 1.1., розділ 2, підрозділ 3.2.); структурно-функціональний метод застосовано для структурування напрямків дослідження в межах предмета, а також розгляду їх у взаємозв'язку. За допомогою цього методу також розроблені питання принципів та суб'єктів забезпечення доступності адміністративно-правових засобів захисту прав громадян у відносинах з суб'єктами владних повноважень (підрозділи 1.2., підрозділи 2.1.-2.2.); компаративно-правовий метод застосовано для порівняння законодавства в різних публічно-правових сферах, а також співставлено практику застосування адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері (підрозділи 1.1., 2.1., 2.2., 3.2); за допомогою статистичного методу здійснено характеристику сучасного стану застосування адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері (розділи 1, 3.); соціологічний метод використано для аналізу ефективності та способів контролю при застосуванні адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері (підрозділ 3.2.).

Під час дослідження були застосовані й інші методи пізнання.

У дисертації використано праці з проблем філософії, публічного управління, теорії держави та права, теорії управління, теорії правоохоронної діяльності, адміністративного права та процесу, адміністративної діяльності.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень доступності адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері. Результатом дослідження є комплекс наукових узагальнень, висновків, низка нових наукових положень, важливих для сучасної теорії адміністративного права. Основні з них такі:

уперше

– запропоновано доступність засобів адміністративно-правового захисту розглядати як сукупність правових та організаційних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження, які у системній взаємодії створюють належні умови для реалізації особою права на захист у відносинах із суб'єктами владних повноважень шляхом адміністративного оскарження або звернення до суду;

– визначається, що з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, доступність адміністративно-юрисдикційного захисту є невід’ємним елементом процедурної складової механізму права на захист у сфері публічного права, що включає: можливість ініціювати процедуру оскарження; наявність компетенції з розгляду скарги інституцією юрисдикційного захисту; наявність компетенції із застосування заходів відновлення порушеного права та ліквідації негативних наслідків, що породжуються діями (рішеннями), бездіяльністю суб’єкта публічного адміністрування; фактичний доступ до інституції здійснення захисту; реальність виконання рішень інституції захисту;

удосконалено:

– визначення суб’єктів права на доступ до засобів адміністративно-правового захисту як індивідуальних або колективних учасників адміністративних правовідносин, які, реалізуючи свої гарантії на ефективний захист та, будучи наділеними адміністративною правосуб’єктністю, звертаються до компетентного органу адміністративного оскарження або адміністративного суду з метою захисту своїх прав, свобод та законних інтересів у відносинах із суб’єктами владних повноважень;

– поняття контролю за доступністю засобів адміністративно-правового захисту як систематичного спостереження та нагляду за ефективністю функціонування інституцій адміністративного захисту, які створюють умови для рівного, безперешкодного, своєчасного доступу до адміністративної юстиції та альтернативних засобів оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових осіб;

– наукові підходи до формування державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги як елементу забезпечення доступності засобів захисту прав у публічно-правовій сфері, шляхом, зокрема впровадження реального дієвого механізму щодо контролю за якістю, комплексністю та своєчасністю надання безоплатної правової допомоги;

– систему принципів забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі шляхом розподілення їх на загальноправові, фінансово-організаційні, інформаційно-комунікаційні та спеціальні принципи;

дістало подальшого розвитку:

– концепція «сервісності» адміністративного оскарження, з метою формування сприятливого клімату в системі публічного врядування; підвищення правової та управлінської культури державних службовців; стимулювання добросовісності виконання службових обов’язків; забезпечення надання якісних попередніх консультацій; врегулювання конфліктів у досудовому порядку; зменшення корупційних проявів та халатного відношення до своїх посадових обов’язків; розвитку зворотного зв’язку як елементу демократизації державної влади; підвищення довіри до державницького апарату;

– наукова розробка питань спрямованості норм адміністративного права на захист прав та законних інтересів як результату законотворчої, нормотворчої, судової правотворчої та правореалізаційної діяльності

учасниками адміністративних правовідносин, а також визначено властивості цих норм;

- виокремлення властивостей суб'єктів звернення за захистом прав, які, за рахунок ознак свого правового статусу та режиму, створюють особливі умови для реалізації фактичного подання адміністративної скарги, а також зумовлюють їх подальший розгляд та прийняття рішення по суті, що в результаті дозволило розподілити їх на загальні та спеціальні;

- розробка адміністративних та правових заходів необхідних для удосконалення доступу до правосуддя в адміністративних справах;

- урегулювання проблеми доступності в контексті «касаційних фільтрів» шляхом пошуку збалансованих критеріїв додаткової дискреції адміністративного суду у визначенні належності конкретної справи до категорії малозначних.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані в дисертації результати можуть бути використані:

- у науково-дослідній сфері – для подальших наукових розробок теорії адміністративного права, а також адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері (довідка про впровадження результатів в наукову роботу Тернопільського національного економічного університету від 01 жовтня 2018 року);

- у правотворенні – для формування системи пропозицій до законодавства щодо покращення доступності адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері;

- у правозастосуванні – у практичній діяльності правозахисників, органів правопорядку, судових органів для покращення доступності адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері;

- у навчальному процесі – при викладанні навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Судові та правоохоронні органи» (довідка про впровадження результатів в навчальний процес Тернопільського національного економічного університету від 01 жовтня 2018 року).

Апробація результатів дослідження. Результати роботи обговорювалися на засіданні міжкафедрального семінару відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна». Теоретичні та прикладні положення та висновки дисертації обговорювались на науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах. Основні з них такі: «Ідентифікація сучасної правової системи України»: науково-практична конференція (м. Чернігів, 15 грудня 2015 року); круглий стіл «Проблеми сучасного права. Державне управління: стратегія і тактика формування сучасного фахівця» (м. Київ, 07-08 грудня 2016 року); науково-практична конференція «Публічне право в умовах реформування правової системи» (м. Тернопіль, 22 травня 2017 року); міжнародна науково-практична конференція «Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід» (м. Тернопіль, 20–21 квітня 2018 року).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано в дев'яти наукових публікаціях, з яких: 4 статті – у вітчизняних фахових наукових виданнях; 1 стаття – у зарубіжному науковому періодичному виданні, 4 тез – у матеріалах наукових конференцій.

Структура роботи. Дисертація складається з анотації, змісту, вступу, трьох розділів, які об'єднують шість підрозділів та підпунктів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 200 сторінок, з яких основний текст – 178 сторінок, список використаних джерел – 19 сторінки (174 найменування), 2 додатки на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, вказано на її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, охарактеризовано основні методи дослідження. Визначено його мету, завдання, об'єкт і предмет, сформульовано положення, що містять наукову новизну, висвітлено практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію результатів дисертації.

Розділ 1. «Теоретико-правова характеристика доступності адміністративно-правових засобів захисту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Спрямованість адміністративно-правових норм на захист прав, свобод та законних інтересів» обґрунтовано необхідність забезпечення спрямованості норм адміністративного права на захист прав та законних інтересів учасників публічних правовідносин, як невід'ємного елемента механізму правової захищеності. Ефективність нормативних актів в публічній сфері повинна оцінюватися критеріями визначеності та системного зв'язку з іншими джерелами права, а також наявністю гарантій захисту прав та законних інтересів осіб, оскільки саме вони є запорукою того механізму правового регулювання, який відповідає Конституції України та основоположним правовим принципам.

У підрозділі запропоновано види адміністративних правовідносин та об'єктів їх захисту нормами адміністративного права з урахуванням методології класифікації публічно-правових спорів в адміністративному процесі:

1. Відносини у сфері доступності правосуддя, відновлення попереднього становища особи, що існувало до вчинення стосовно неї правопорушення (кореспондуються з правом на справедливий суд, правом на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом; правом на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами б при здійсненні ними своїх повноважень);

2. Відносини у сфері публічної служби (кореспондуються з рівним правом доступу до державної служби; правом на державну службу).

3. Адміністративні договірні відносини (кореспондуються з будь-яким видом права, свобод чи інтересу суб'єктів правовідносин, який виник в процесі укладення адміністративного договору; правом щодо визнання недійсними, зміни чи розірвання цих договорів);

4. Відносини у сфері політичної організації влади (кореспондуються з правом на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів; правом на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів; правом брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування).

5. Відносини у сфері набуття, зміни чи припинення громадянства (кореспондуються з правом на зміну чи припинення громадянства, зміну місця проживання чи перебування);

6. Відносини у сфері мирних зібрань (кореспондуються з правом збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації);

7. Відносини у сфері приватної власності (кореспондуються з правом володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності та захищати її);

8. Відносини у сфері доступу до публічної інформації (кореспондуються з правом на доступ до публічної інформації; правом на спростування недостовірної інформації про себе і членів своєї сім'ї та право вимагати вилучення будь-якої інформації).

Підрозділ 1.2. «Зміст та предмет доступності адміністративно-правових засобів захисту» складається з трьох пунктів. У підрозділі обґрунтовано необхідність розвитку механізму доступності захисту з позиції доступності як адміністративного судочинства, так і адміністративного оскарження. Зазначено, що практичний ефект від застосування широкого підходу до розуміння доступності засобів адміністративно-правового захисту полягає у: розвантаженні судової системи; розв'язанні конфліктних ситуацій у спрощеній процедурі; уніфікації процесуальної форми оскарження.

Доступ до адміністративного оскарження рішень суб'єктів владних повноважень – це складова механізму права на попередню скаргу та правомірною очікування справедливого реагування на неї. У сукупності із доступом до правосуддя елементи доступності утворюють єдиний механізм доступності права на захист, необхідність якого особливим чином наглядно демонструється у відносинах адміністративного права.

Узагальнено, що доступність засобів адміністративно-правового захисту не слід ототожнювати із фактичним доступом до суду чи органу адміністративного оскарження, оскільки категорія доступність має значно ширший предмет, який охоплюється за своєю природою створенням та

виконанням правових та організаційних вимог задля забезпечення реалізації права на захист в публічних правовідносинах.

Природа оскарження публічно-владної діяльності має індивідуальний характер, тобто підставою подання скарги є привід вважати, що дії, рішення, акти суб'єктів владних повноважень призвели до порушення прав, свобод та інтересів суб'єкта оскарження. Таким чином, механізм публічного оскарження повинен бути максимально простим, зручним, економним, а також не повинен містити бюрократичні процедури надмірного обтяження.

Розділ 2 «Принципи та суб'єкти забезпечення доступності адміністративно-правових засобів захисту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. «Принципи забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі» запропоновано розуміння принципів забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі як сукупності основоположних ідей, засад, що скеровують спрямованість реалізації елементів механізму доступності захисту в процедурах адміністративного та судового оскарження дій, бездіяльності, рішень суб'єктів владних повноважень.

З метою встановлення місця принципів доступності, побудовано логічний ланцюг зв'язку принципів «від конкретного до загального». Такий підхід засвідчив наступне:

по-перше, принцип доступності адміністративного правосуддя є елементом принципу адміністративно-юрисдикційного захисту, який, в свою чергу, виступає принципом адміністративного права;

по-друге, принципи адміністративного права спрямовані на реалізацію права особи на захист у відносинах із суб'єктами владних повноважень. Право на захист є основоположним конституційним принципом, закріпленим в ст. 55 Конституції України;

по-третє, право на захист є керівною засадою існування правової держави та гарантією реалізації іншого принципу – верховенства права. Тому, можна стверджувати, що доступність адміністративно-правового захисту є елементом механізму дії права як загальносуспільної цінності.

Природа забезпечення доступності захисту через звернення зі скаргою до належних юрисдикційних інституцій є складним механізмом, процесом, до якого залучене широке коло суб'єктів із чисельною кількістю чинників та факторів індивідуального та об'єктивного походження. Існування принципів доступності правосуддя представляє інтерес не тільки в стабільності, уніфікованості регулювання такого спектру відносин. Вони справляють міжгалузевий ефект на усю систему правового захисту. При цьому, якщо принципи доступності правосуддя мають міжгалузевий зміст, принципи доступності адміністративно-юрисдикційного захисту специфічні, оскільки наближені до природи відносин сфери публічного управління.

У підрозділі 2.2. «Суб'єкти права на доступ до адміністративно-правових засобів захисту» теоретико-правовому аналізу піддано суб'єктів права на доступ до адміністративно-правового захисту як індивідуальних або колективних учасників адміністративних правовідносин, які, реалізуючи свої

гарантії захисту та, будучи наділеними адміністративною правосуб'єктністю, звертаються до компетентного органу адміністративного оскарження або адміністративного суду з метою захистити свої права, свободи та законні інтереси у відносинах із суб'єктами владних повноважень.

Характеристика суб'єкта, який потребує реалізації захисту у відносинах із органом публічної адміністрації засвідчив існування чисельних правових, організаційних, інформаційних особливостей, які загалом впливають на його можливість доступу до такого захисту. Загалом такі чинники класифіковано на суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивні – це сукупність специфічних ознак, що притаманні суб'єктам звернення та впливають на механізм та процес доступу до захисту: правовий статус та адміністративна процесуальна правосуб'єктність; процесуальна роль суб'єкта у реалізації права на захист (заявник, представник заявника, законний представник); наявність публічного інтересу або посередницької ролі у певних видах відносин публічно-владної діяльності; вид об'єкта захисту адміністративно-юрисдикційним способом (суб'єктивне публічне право, суб'єктивне приватне право); передумови та підстави вступу у процедури адміністративного (судового) оскарження.

До об'єктивних належать фактори, які справляють зворотній вплив на реалізацію права на доступ до захисту: спосіб адміністративно-юрисдикційного захисту (судовий/позасудовий); вид публічно-правового спору (порушеного, незаконно обмеженого права), який становить підставу звернення; складність адміністративно-судової процедури; обґрунтованість строків та їх гнучкість з урахування об'єктивних чинників правового становища особи невідного суб'єкта; кваліфікація суб'єкта перегляду оскаржуваного акту та судді адміністративного суду; дієвість та ефективність безоплатної правової допомоги тощо.

Розділ 3. «Гарантії доступності адміністративно-правових засобів захисту» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. «Контроль в питаннях доступності адміністративно-правових засобів захисту» здійснено теоретико-правовий аналіз контролю як складового елемента механізму забезпечення доступу до адміністративно-юрисдикційного захисту.

Парадигма контролю в механізмі доступності захисту у відносинах, що виникають у публічно-правовій сфері детермінується наступними чинниками: по-перше, виявленням та врегулюванням організаційно-сервісних, процесуально-правових, інформаційних факторів, які погіршують загальну фізичну, інформаційну, технічну доступність до оскарження та створюють необґрунтовані перешкоди реалізації права на публічний захист; по-друге, визначенням кола суб'єктів, уповноважених на реалізацію контрольних функцій; по-третє, диференціацією безпосередніх перешкод, які чинять прямий вплив на ефективність процедур у національних інституціях захисту; по-четверте, вивченням об'єктів контролю (моніторингу) ефективності доступу до органів адміністративного правосуддя та суб'єкта розгляду скарги; по-п'яте,

формуванням концепції процедур контролю в рамках повноважень суб'єктів контролю, методів, способів, строків перевірок.

У підрозділі 3.2. «Проблеми забезпечення захисту в умовах реформування інституційних стандартів правосуддя» дослідженню піддано сучасні проблемні питання утвердження доступності адміністративно-правового захисту в умовах реформування інституційних стандартів правосуддя, а саме:

– пошук шляхів покращення доступу до адміністративного судочинства в умовах виключного представництва адвокатів у справах, які не розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження;

– забезпечення доступу до оскарження рішень судів адміністративної юрисдикції в умовах обмеження права на касаційне оскарження;

– об'єктивні критерії застосування дисциплінарної відповідальності до суддів за порушення права на доступ до адміністративного судочинства.

Мінімізація впливу суддів на перешкоджання забезпечення основоположного права людини на захист, в тому числі, шляхом комплексної можливості використання своїх процесуальних прав – є безумовним кроком вперед в напрямку гарантування права на справедливий суд.

Аналіз розгляду звернень щодо порушення суддями права на доступ до правосуддя дало можливість зазначити наступне: дисциплінарні колеги Вищої ради правосуддя не оцінюють процесуальні обмеження як порушення доступу до правосуддя у зв'язку із його малозначністю та відсутністю ознак грубого порушення процесуального закону; прослідковується несприйняття фактичного обмеження доступу до правосуддя як критерію застосування дисциплінарного правопорушення до суддів, що дає підстави констатувати про неіснуючі положень Закону України «Про судоустрій та статус суддів» в цій частині.

ВИСНОВКИ

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень доступності адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері. Результатом дослідження є комплекс наукових узагальнень, висновків, низка нових наукових положень, важливих для сучасної теорії адміністративного права. Основні з них такі:

1. Спрямованість норм адміністративного права на захист прав та законних інтересів є результатом законотворчої, нормотворчої, судової правотворчої та правореалізаційної діяльності учасників адміністративних правовідносин, що проявляється у наступних властивостях норм:

– недопущення створення надмірних та дискреційних повноважень у суб'єкта державної влади;

– наявності процесуального механізму реалізації матеріального права на захист;

– доступності адміністративного судочинства;

- закріпленості юридичної відповідальності та наявності конкретного складу правопорушення у законодавстві про відповідальність посадових (службових) осіб органів публічного управління;

- забезпеченості необхідності всебічного тлумачення змісту основоположних прав та свобод людини, а також правових принципів органами адміністративної та конституційної юстиції.

Забезпечення права на доступ до адміністративного судочинства є невід'ємним елементом механізму захисту прав та свобод в нормах адміністративного права та ґрунтується на наступних засадах:

- поінформованість населення щодо можливостей звернутися до суду за захистом своїх прав та свобод;

- спрощеність процедур звернення до суду та зібрання відповідних документів, що значно прискорює судовий процес взагалі;

- швидкий розгляд справи по суті (у розумний строк);

- облаштування елементами доступності судових установ для особливої категорії населення.

2. Запропоновано зміст категорії «доступність засобів адміністративно-правового захисту» розглядати як сукупність правових та організаційних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження, які у системній взаємодії створюють належні умови для реалізації особою права на захист у відносинах із суб'єктами владних повноважень шляхом адміністративного оскарження або звернення до суду.

З урахуванням практики Європейського суду з прав людини, доступність адміністративно-юрисдикційного захисту вважається невід'ємним елементом процедурної складової механізму права на захист у сфері публічного права, що включає:

- можливість ініціювати процедуру оскарження;

- наявність компетенції з розгляду скарги інституцією юрисдикційного захисту;

- наявність компетенції із застосування заходів відновлення порушеного права та ліквідації негативних наслідків, що породжуються діями (рішеннями), бездіяльністю суб'єкта публічного адміністрування;

- фактичний доступ до інституції захисту;

- реальність виконання рішень інституції захисту.

Обґрунтовується необхідність розвитку концепції «сервісності» адміністративного оскарження, оскільки це сприятиме:

- формуванню сприятливого клімату в системі публічного управління;

- підвищенню правової та управлінської культури державних службовців;

- стимулюванню добросовісності виконання службових обов'язків;

- забезпеченню надання якісних попередніх консультацій;

- врегулюванню конфліктів у досудовому порядку;

- зменшенню корупційних проявів та халатного відношення до своїх посадових обов'язків;

- розвитку зворотного зв'язку як елемента демократизації державної влади;
- підвищенню довіри до державницького апарату.

3. Виокремлено наступні групи принципів забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі:

Загальноправові принципи (обумовлені дією феномену верховенства права та правової держави як інструменту врегулювання публічних відносин): безоплатної правової допомоги; процесуальної рівності та змагальності сторін; процедурної належності (доступності) та допустимості процедури; допустимого обмеження; допустимих умов прийнятності скарги.

Фінансово-організаційні принципи (сукупність засад організації належності механізму доступу до суб'єктів юрисдикційного захисту, які пов'язані із часовими, технічними, фінансовими аспектами, що супроводжують фізичний шлях суб'єкта звернення за захистом): ефективного фінансового навантаження або збалансованих судових зборів; забезпечення компенсації судових витрат стороною спору, яку визнано судом винною; недопустимості невинуватених затримок, обґрунтованості судових затримок; оперативності; збалансованої територіальної наближеності; обов'язковості виконання судових рішень.

Інформаційно-комунікаційні принципи (сукупність засад інформаційної політики щодо забезпечення поінформованості осіб про механізм захисту своїх прав, а також система правил розумної та оптимальної взаємодії апарату судів із громадянським суспільством у сприянні реалізації їх прав та інтересів): оприлюдненість відомостей; поінформованість; ефективна комунікація та сприяння.

Спеціальні принципи доступності (принципи, що забезпечують ефективну доступність з урахуванням індивідуальних особливостей особи (людина з інвалідністю, ветеран АТО, ООС, пенсіонер, недієздатна особа тощо)).

4. Суб'єктами права на доступ до засобів адміністративно-правового захисту визначаються індивідуальні або колективні учасники адміністративних правовідносин, які, реалізуючи свої гарантії на ефективний захист та, будучи наділеними адміністративною правосуб'єктністю, звертаються до компетентного органу адміністративного оскарження або адміністративного суду з метою захисту своїх прав, свобод та законних інтересів у відносинах із суб'єктами владних повноважень.

Концепцією суб'єкта права на доступ передбачається виокремлення особливих властивостей суб'єктів звернення, які, за рахунок ознак свого правового статусу та режиму, створюють особливі умови реалізації фактичного подання адміністративної скарги та адміністративного позову, а також зумовлюють їх подальший розгляд та прийняття рішення по суті. Доцільно визначити загальних та спеціальних суб'єктів права на доступ до адміністративно-юрисдикційного захисту.

5. Запропоновано нове бачення наступного категоріального апарату:

– контроль за доступністю засобів адміністративно-правового захисту – це систематичне спостереження та нагляд за ефективністю функціонування інституцій адміністративного захисту, які створюють умови для рівного, безперешкодного, своєчасного доступу до адміністративної юстиції та альтернативних засобів оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, їх посадових осіб;

– суб'єкти контролю за доступом до засобів адміністративно-правового захисту – це сукупність уповноважених органів, їх посадових та службових осіб, сфера повноважень яких охоплюється суспільними відносинами щодо безперешкодності, ефективності, своєчасності реалізації права на доступ до захисту у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень.

Обґрунтовується, що саме дієвість судових та альтернативних засобів захисту у відносинах за участю суб'єктів владних повноважень є найбільш залежною від ефективного доступу до них вразливих груп населення, малозабезпечених, внутрішньо-переміщених осіб, ветеранів війни, людей із інвалідністю, інших соціально незахищених верств.

При цьому, саме адміністративні суди є першочерговим об'єктом удосконалення доступності для осіб, які потребують захисту в інституціях адміністративної юрисдикції.

Специфіка доступності адміністративно-юрисдикційного захисту обумовлюється і позасудовими чинниками, першочерговим із них є якість та ефективність безоплатної правової допомоги, як невід'ємного фактору та еквіваленту доступності судового та альтернативного захисту, в тому числі, у спорах за участю суб'єктів владних повноважень.

Незважаючи на те, що принципами державної політики у сфері надання безоплатної правової допомоги є забезпечення якості безоплатної правової допомоги, реального дієвого механізму щодо контролю за якістю, комплексністю та своєчасністю надання безоплатної правової допомоги в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» як такого немає. У результаті відсутності положень щодо суб'єктів контролю, обсягу їх повноважень та альтернативи оскарження щодо ненадання та неякісного надання безоплатної правової допомоги неможливо стверджувати про ефективність доступу в даному контексті до адміністративно-юрисдикційного захисту.

Констатується відсутність нормативно-правових положень, які б встановлювали обсяг, межі, порядок застосування контрольних повноважень Міністерством юстиції України у сфері якості ефективності безоплатної правової допомоги. Отже, стверджується фактична відсутність контролю за здійсненням безоплатної правової допомоги Міністерством юстиції України, яке здійснює управління системою безоплатної правової допомоги, що потребує врегулювання. Тому пропонується:

1) внесення положень до Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в частині здійснення контролю за наданням безоплатної правової

допомоги Міністерством юстиції України, його посадовими (службовими) особами;

2) встановлення суб'єктів, уповноважених на проведення контрольних моніторингових функцій за наданням безоплатної правової допомоги (пропонується в обов'язковому порядку включити Міністерство юстиції України як суб'єкта, який здійснює управління системою безоплатної правової допомоги);

3) визначити підстави ініціювання та проведення перевірок суб'єктів надання первинної та вторинної безоплатної правової допомоги;

4) передбачити юридичну відповідальність за ненадання, неякісне (некваліфіковане) надання безоплатної правової допомоги особам, які мають на те виключне право.

З метою удосконалення доступу до правосуддя в публічних правовідносинах шляхом посилення поінформованості населення в актуальних питаннях щодо звернення до адміністративного суду, в тому числі, отримання правового захисту в інституціях адміністративної юстиції, необхідно покласти на голів судів усіх інстанцій та їх заступників обов'язки щодо:

- забезпечення транспарентності та контролю за доступом до публічної інформації у відповідних судових органах шляхом інформування громадськості та ЗМІ щодо ефективності роботи суду та захисту прав осіб;

- забезпечення контролю за станом та якістю висвітлення інформації щодо найбільш актуальних питань здійснення правосуддя та вирішення публічних спорів іншими (альтернативними) способами, а також щодо процедурних питань звернення до суду та суб'єктів оскарження;

- забезпечення контролю за достовірністю, повнотою висвітлення в судах відомостей щодо процедур, порядку отримання безоплатної правової допомоги та переліку осіб, які мають на це виключне право.

6. Встановлено, що одним із сучасних актуальних порушень доступності правосуддя є проблема безпідставного обмеження процесуального права учасників сторін спору на проведення судового засідання в режимі відеоконференції. Дотримання законності обмеження судом реалізації учасниками процесу права на дистанційний розгляд адміністративної справи забезпечується виключно об'єктивними чинниками:

1) реальною технічною відсутністю можливості забезпечити дистанційний розгляд справи, про що суд обов'язково повинен зазначити в ухвалі про відкриття провадження у справі з метою подальшого поінформування сторін;

2) необхідністю особистої явки, яка є обов'язковою та передбачена законом;

3) належним обґрунтуванням інших причин відмови та завчасним поінформуванням про це сторін процесу.

Вирішення проблеми доступності правосуддя через посилення відповідальності суддів за відмову у доступі до правосуддя потребує переосмислення суб'єктами притягнення суддів до відповідальності позиції

щодо того, що доступ до правосуддя є першочерговим елементом права на справедливий суд, а тому, таке порушення необхідно розцінювати як суттєве.

Надмірні та необґрунтовані скарги на суддів дискредитують роботу органів правосуддя, у зв'язку з чим, необхідно на загальних підставах розробити критерії прийнятності скарги, які б зменшували кількість неумотивованих скарг. Такими критеріями можуть бути:

– обґрунтованість скарги, у якій наведені достатні доводи того, що існують факти істотного порушення норм процесуального права доступності при оприлюдненні судових рішень, належного поінформування учасників процесу, призначення судових засідань дистанційно з урахуванням фізичної можливості бути присутнім при розгляді справи;

– скарга є вчасною, дотримано терміни оскаржуваної давності;

– доводи у скарзі підтверджуються певними фактичними доказами;

– мотиви скарги не містять оціночних та абстрактних понять та суджень.

Урегулювання проблеми доступності в контексті «касаційних фільтрів» потребує пошуку збалансованих критеріїв додаткової дискреції адміністративного суду у визначенні належності конкретної справи до категорії малозначних, оскільки складність правових спорів в адміністративній юстиції меншою мірою оцінюється грошовою вартістю позову, що полегшує фільтрацію малозначних справ. Природа оскарження публічно-владної діяльності та нормативних актів суб'єктів владних повноважень відзначається складністю у зв'язку із тим, що об'єктом порушення є права людини. Встановлення «малозначності» за загальними критеріями не може бути дієвим, оскільки в кожному окремому випадку сутність порушення є специфічною.

При вирішенні питання віднесення справи до категорії малозначних, адміністративний суд повинен орієнтуватись у правових позиціях ЄСПЛ та Верховного суду України та використовувати їх, а також оцінювати спір на відповідність критеріям фундаментального значення для формування єдиної правозастосовчої практики та значного суспільного інтересу (виняткового значення для учасників справи).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Мазурик Н. І. Суб'єкти права на доступ до адміністративно-юрисдикційного захисту. Актуальні проблеми правознавства. 2017. № 1. Т. 2. С. 25–37.

2. Мазурик Н. І. проблеми доступу до адміністративного правосуддя в умовах виключного представництва адвокатів у справах, які не розглядаються за правилами спрощеного позовного провадження. Європейські перспективи. 2019. № 1. С. 201–208.

3. Мазурик Н. І. Зміст та предмет доступності адміністративно-юрисдикційного захисту. Верховенство права (міжнародний науковий журнал). 2019. № 1. С. 234–238.

4. Мазурик Н. І. Доступність адміністративно-юрисдикційного захисту. Наукові записки. Серія : Право. 2019. Випуск 1 (7). Кропивницький : ТОВ «ПолімедСервіс», 2019. С. 105–109.

5. Мазурик Н. І. Щодо питання про забезпечення спрямованості норм адміністративного права на захист прав та законних інтересів невіддільних осіб. Актуальні проблеми правознавства. 2019. № 2. С. 49–55.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Мазурик Н. І. Суб'єкти забезпечення доступу до адміністративного захисту. Ідентифікація сучасної правової системи України. Збірка матеріалів науково-практичної конференції, 15 грудня 2015 р., Чернігів, Інститут історії, етнології та правознавства імені О. М. Лазаревського, ЧНПУ, 2015. С. 27–30.

7. Мазурик Н. І. Проблеми доступу до адміністративного правосуддя в умовах виключного представництва адвокатів. Проблеми сучасного права. Державне управління: стратегія і тактика формування сучасного фахівця: збірник наукових праць за матеріалами круглого столу, 07–08 грудня 2016 року. Київ, ГО Київський правозахисний альянс, 2016. С. 72–80.

8. Мазурик Н. І. Суб'єкти права на доступ до адміністративного захисту. Публічне право в умовах реформування правової системи. Матеріали науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 22 травня 2017 р. Тернопіль, Економічна думка, 2017. С. 95–101.

9. Мазурик Н. І. Зміст доступності адміністративно-юрисдикційного захисту. Україна в умовах реформування правової системи: сучасні реалії та міжнародний досвід. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, м. Тернопіль, Тернопільський національний економічний університет, 20–21 квітня 2018 р. Тернопіль, Економічна думка, 2018. С. 80–84.

АНОТАЦІЇ

Мазурик Н. І. Доступність адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. - Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна», Київ, 2020; Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2020.

Дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень доступності адміністративно-правових засобів захисту прав у публічно-правовій сфері. Результатом дослідження є комплекс наукових узагальнень, висновків, низка нових наукових положень, важливих для сучасної теорії

адміністративного права. У роботі уперше запропоновано доступність засобів адміністративно-правового захисту розглядати як сукупність правових та організаційних чинників об'єктивного та суб'єктивного походження, які у системній взаємодії створюють належні умови для реалізації особою права на захист у відносинах із суб'єктами владних повноважень шляхом адміністративного оскарження або звернення до суду. Зокрема, у роботі: охарактеризовано спрямованість адміністративно-правових норм на захист прав, свобод та законних інтересів; визначено зміст та предмет доступності засобів адміністративно-правового захисту; систематизовано принципи забезпечення доступності захисту в юрисдикційному процесі; розглянуто статус та повноваження суб'єктів права на доступ до адміністративно-юрисдикційного захисту; проаналізовано засади контролю в питаннях доступності засобів адміністративно-правового захисту; розкрито ключові проблеми забезпечення доступності засобів адміністративно-правового захисту в умовах реформування інституційних стандартів правосуддя; розроблено пропозиції та рекомендації теоретичного та практичного значення, спрямовані покращення доступності захисту прав громадян у публічно-правовій сфері.

Ключові слова: доступність, засоби, адміністративно-правовий захист, адміністративно-юрисдикційний захист, адміністративне оскарження, адміністративний процес, юрисдикційний процес, правосуддя, права громадян.

Мазурик Н. И. Доступность административно-правовых средств защиты прав в публично-правовой сфере - Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 - административное право и процесс; финансовое право, информационное право. Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2020; Открытый международный университет развития человека «Украина», Киев, 2020.

Диссертация является одним из первых в Украине комплексных исследований доступности административно-правовых средств защиты прав в публично-правовой сфере. Результатом исследования является комплекс научных обобщений, выводов, ряд новых научных положений, важных для современной теории административного права. В работе впервые предложено доступность административно-юрисдикционной защиты рассматривать как совокупность правовых и организационных факторов объективного и субъективного происхождения, которые в системном взаимодействии создают надлежащие условия для реализации лицом права на защиту в отношениях с субъектами властных полномочий путем административного обжалования или обращение в суд. В частности, в работе: охарактеризованы направленность административно-правовых норм на защиту прав, свобод и законных интересов; определено содержание и предмет доступности административно-

юрисдикционной защиты; систематизированы принципы обеспечения доступности защиты в юрисдикционном процессе; рассмотрены статус и полномочия субъектов права на доступ к административно-юрисдикционной защиты; проанализированы принципы контроля в вопросах доступности административно-юрисдикционной защиты; раскрыты ключевые проблемы обеспечения доступности административного юрисдикционного защиты в условиях реформирования институциональных стандартов правосудия; разработаны предложения и рекомендации теоретического и практического значения, направленные на улучшение доступности защиты прав граждан в публично-правовой сфере.

Ключевые слова: доступность, средства, административно-правовая защита, административно-юрисдикционная защита, административное обжалование, административный процесс, юрисдикционный процесс, правосудие, права граждан.

Mazuryk N. I. Availability of administrative remedies in public law. Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.07 – Administrative law and process; finance law; information law (081 Law). Open International University of Human Development «Ukraine», Kyiv, 2020; Ternopil National Economic University, Ternopil, 2020.

The dissertation is one of the first in Ukraine comprehensive studies on the availability of administrative and legal remedies in public law. The result of the study is a set of scientific generalizations, conclusions, a number of new scientific provisions that are important for modern theory of administrative law. The paper first proposes to consider the availability of administrative and jurisdictional protection as a set of legal and organizational factors of objective and subjective origin, which in systemic interaction create the proper conditions for the person to exercise the right to defense in relations with the authorities through administrative appeal or appeal to court. In particular, the paper describes the focus of administrative and legal norms on the protection of rights, freedoms and legitimate interests; the content and subject of accessibility of administrative and jurisdictional protection are determined; systematic principles for ensuring the availability of protection in the judicial process; the status and powers of the subjects of the right of access to administrative and judicial protection are considered; the principles of control over the availability of administrative and jurisdictional protection are analyzed; the key problems of ensuring the availability of administrative and jurisdictional protection in the context of reforming the institutional standards of justice have been identified; suggestions and recommendations of theoretical and practical importance have been developed to improve the accessibility of the protection of citizens' rights in the public-legal sphere.

It is noted that the effectiveness of normative acts of administrative law should be evaluated by the criteria of certainty and systematic connection with other sources

of law, as well as the existence of guarantees for the protection of the rights and legitimate interests of persons, since they are the guarantee of the mechanism of legal regulation that is consistent with the Constitution of Ukraine and fundamental legal principles. The types of administrative legal relations and objects of their protection by the norms of administrative law are proposed taking into account the methodology of classification of public legal disputes in the administrative process.

The necessity of development of the mechanism of accessibility of administrative and jurisdictional protection from the point of view of accessibility of both administrative justice and administrative appeal is substantiated. It is noted that the practical effect of applying a broad approach to understanding the accessibility of administrative and judicial protection is that the judicial system is unloaded; resolving conflicts in a simplified procedure; unification of the procedural form of appeal.

Access to administrative appeal against the decisions of the authorities is an integral part of the mechanism of the right to a preliminary complaint and the legitimate expectation of a fair response to it. Together with access to justice, accessibility elements form a single mechanism for the accessibility of the right to a defense, the need for which is particularly clearly demonstrated in administrative law relations.

Generally speaking, the availability of remedies should not be equated with actual access to a court or administrative body, since the accessibility category has a much broader scope, which by its nature creates and fulfills legal and organizational requirements to enforce the right to public protection. legal relations.

The nature of the appeal against public authority is individual in nature, that is, the basis of the complaint is the reason to believe that the actions, decisions, acts of the subjects of power have led to a violation of the rights, freedoms and interests of the subject of the appeal. Thus, the mechanism of public appeal should be as simple as possible, convenient, economical, and should not contain bureaucratic procedures of overburdening of an individual nature.

An understanding of the principles of ensuring the availability of protection in the jurisdictional process as a set of fundamental ideas, the principles that direct the implementation of the elements of the mechanism of accessibility of protection in the procedures of administrative and judicial appeals, inaction, decisions of subjects of authority is offered.

The nature of ensuring the availability of protection through complaints to the proper jurisdictions is a complex mechanism, a process involving a wide range of subjects with numerous factors and factors of individual and objective origin. The existence of the principles of accessibility of justice is of interest not only in the stability and uniformity of regulating such a spectrum of relations. They have a cross-sectoral effect on the whole system of redress. However, if the principles of accessibility of justice have a cross-sectoral content, the principles of accessibility of administrative and jurisdictional protection are specific, since they are close to the nature of the relations of public administration.

Subjects of the theoretical and legal analysis are subject to the right of access to administrative and legal protection as individual or collective participants in administrative legal relations, who, exercising their guarantees of effective protection and being endowed with administrative legal personality, apply to the competent body of administrative appeal or administrative appeal in order to protect their rights, freedoms and legitimate interests in their relations with the authorities. The study of a subject in need of protection in relations with a subject of authority is complicated by the numerous legal, organizational and informational aspects that generally affect his ability to access such protection. In general, such factors can be conditionally classified as subjective and objective.

Theoretical and legal analysis of control as an integral part of the mechanism of providing access to administrative and jurisdictional protection is carried out. The paradigm of control in the mechanism of accessibility of protection in relations arising in the public-legal sphere is determined by the following areas: first, the identification and regulation of organizational-service, procedural-legal, information factors that impair the overall physical, information, technical accessibility to appeal create unjustified obstacles to the exercise of the right to public protection; second, the identification of a range of entities authorized to exercise control functions; third, the differentiation of direct barriers that have a direct impact on the effectiveness of procedures in national defense institutions; fourth, the study of the objects of control (monitoring) of the efficiency of access to administrative bodies and the subject of the complaint; Fifth, the formation of the concept of control procedures within the powers of the subjects of control, methods, methods, terms of inspection.

The research is subjected to contemporary problems of affirmation of the availability of administrative and legal protection in the context of reforming the institutional standards of justice, namely: finding ways to improve access to administrative justice in the exclusive representation of lawyers in cases not dealt with under the rules of summary litigation; ensuring access to appeal against decisions of courts of administrative jurisdiction in the conditions of limitation of the right of cassation appeal; objective criteria for disciplinary action against judges for violations of the right of access to administrative justice.

Keywords: accessibility, facilities, administrative and legal protection, administrative and jurisdictional protection, administrative appeal, administrative process, jurisdiction process, justice, humans rights.

Підписано до друку 23.01.2020 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 1,0.
Зам. № А004-20. Тираж 150 прим.

Видавець та виготовлювач
Тернопільський національний економічний університет
вул. Львівська, 11, м. Тернопіль 46009

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК № 3467 від 23.04.2009 р.*

Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ»
вул. Бережанська, 2, м. Тернопіль 46009
тел. (0352) 47-58-72
E-mail: edition@tneu.edu.ua